

(বিজ্ঞান জগতৰ সোণালী মুকুটা)

## প্ৰসিদ্ধ বিজ্ঞান লেখক বিজয় কৃষ্ণ দেৱ শৰ্মাৰ সৈতে

- ৰিপুঞ্জয় বৰদলৈ সহকাৰী শিক্ষক (অংক), চেঙামাৰী উচ্চ মাধ্যমিক বিদ্যালয়

কেতিয়াবা, কেতিয়াবা দুৰ্ঘটনা এটা ঘটনাত পৰিবৰ্তিত হয়। মই বিজ্ঞান লিখাৰ ক্ষেত্ৰতো ঠিক এনেকোৱা কথাই ঘটিল। কটন কলেজৰ পৰা গণিতত অনাৰ্চলৈ বি.এছ.চি পাছ কৰাৰ পিছত মই অসম চৰকাৰৰ বেনাৰস হিন্দু বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অভিযান্ত্ৰিক মহাবিদ্যালয়ত থকা দুখন আসনৰ এখন মই পালো। আৰু সেইমতে ইলেকট্ৰিকেল ইঞ্জিনিয়াৰিঙত নামভৰ্তি কৰিলো। বি.এছ.চি পাছ কৰাৰ কাৰণে মোক দ্বিতীয় বাৰ্ষিকত নাম লগাব দিলে। ছমাহ মানৰ পাছত মোৰ চকু অসুখ হোৱা কাৰণে মই ইঞ্জিনিয়াৰিং পঢ়িবলৈ অসুবিধা পালো। তাত বিভাগীয় মূৰব্বীজনে মেডিকেল কলেজ লৈ গৈ চকু চিকিৎসা কৰালে। চকু চিকিৎসকজনে সকলো পৰীক্ষা কৰি ক’লে-“তোমাৰ চকু অতি দুৰ্বল। তুমি পঢ়া শুনা কৰি আছা চুকৰ বিনিময়ত, এতিয়া আৰু সেই কাম নকৰিবা। নহ’লে তুমি এটা সময়ত অন্ধতাত ভুগিব লাগিব”। চকু চিকিৎসকৰ সেই কথা শুনি বিভাগীয় মূৰব্বীজনে মোক সান্তনা দি ক’লে যে মই অভিযান্ত্ৰিক অধ্যয়ন বাদ দি এম.এছ.চি (গণিত) পঢ়াই ভাল হ’ব। তেতিয়া আছিল ছেপ্টেম্বৰ মাহ। অধ্যাপকজনৰ বহু চেষ্টাৰ পাছতো এম.এছ.চি নাম লগোৱাটো সম্ভৱ নহ’ল। সেয়ে মই ইঞ্জিনিয়াৰিং এৰি গুচি আহিলো আৰু আহি গুৱাহাটীত সাময়িকভাৱে শিক্ষকতা আৰম্ভ কৰিলো সোণাৰাম হাইস্কুলত। হাইস্কুলত শিক্ষকতা কৰি মনৰ আশা পূৰণ নোহোৱা কাৰণে এটা বিশেষ মানসিকতাত-হীনমন্যতাত ভুগিলো। তেতিয়া ভাব হ’ল যে এনে কিবা এটা কৰিব লাগিব যিয়ে মোৰ হীনমন্যতাবোধ নাশ কৰে। প্ৰাসংগিকভাৱে কওয়ে মই বি.এছ.চি পঢ়া দিনৰে পৰা বঙালী আলোচনী, ‘দেশ’ খন পঢ়িছিলো। ‘দেশত’ এটা স্তম্ভ আছিল ‘বিশ্ব বিজ্ঞান’ লিখিছিল প্ৰখ্যাত লিখক ডাঃ সমৰজিৎ কৰে। সেই কথাতোৱেই মোক বৰ আকৰ্ষিত কৰিলে আৰু মই ঠিক কৰিলো যে ডাঃ কৰৰ দৰে ময়ো অসমীয়াত বিজ্ঞান স্তম্ভ লিখিম। সেই সময়তে প্ৰখ্যাত লেখক ৰত্ন ওজাই মোক লিখাত উদগনি দিলে। মই ওজাদেৱক বিজ্ঞান লেখাৰ কথা কওতে তেওঁ যথেষ্ট পুলকিত হ’ল আৰু ক’লে-“বিজয় তুমি বিজ্ঞান লিখা, মই আমাৰ প্ৰতিনিধিত নিয়মীয়া স্তম্ভ কৰি উলিয়াম” , সেই সময়ত আমাৰ প্ৰতিনিধিৰ সম্পাদক আছিল ঔপন্যাসিক পদ্ম বৰকটকী আৰু ৰত্ন ওজাই আলোচনীখনৰ সমন্বয়ৰক্ষী প্ৰতিনিধি হিচাপে কাম কৰিছিল। গতিকে মই ন দি কব পাৰোঁ যে মোৰ বিজ্ঞান বিষয়ক লিখা মেলাৰ প্ৰথমতে আৰম্ভ হৈছে ‘আমাৰ প্ৰতিনিধি’ ৰ যোগেদি। মোৰ প্ৰথম প্ৰৱন্ধ প্ৰকাশ

পাইছে ‘আমাৰ প্ৰতিনিধি’ ৰ পাতত। অৱশ্যে তাৰ আগতে ‘কটনিয়ান’ ৰ দুটা সংখ্যাত একেধৰণৰ প্ৰবন্ধ প্ৰকাশ পাইছিল। মোৰ প্ৰথম প্ৰকাশিত কিতাপখনৰ কাহিনী গল্পৰ দৰে। সোনাৰাম হাইস্কুলত শিক্ষকতা কৰোঁতে, মই প্ৰথম বছৰতে দশম মানত কেইজনমান ভাল অৰ্থাৎ গণিতত ৰাপ থকা ছাত্ৰ পালো। তেওঁলোকক মই স্কুল ছুটিৰ পিছত নিজাববীয়াকৈ গণিত পঢ়াবলৈ ললো। সৌভাগ্যৰ কথায়ে প্ৰৱেশিকা পৰীক্ষাত তেওঁলোকৰ তিনি চাৰিজন গণিতত ভাল ফল দেখুৱালে লেটাৰ নম্বৰ পাই। সোনাৰাম হাইস্কুলৰ ইতিহাসত সেই সময়লৈ গণিতত লেটাৰ পোৱা নজিৰ নাছিল। এই কথাতো সেই সময়ৰ প্ৰখ্যাত শিক্ষা সঞ্চালক চুৰেশ চন্দ্ৰ ৰাজখোৱাই নজৰ কৰিলে আৰু তেওঁ তাৰবাবাৰ যোগে প্ৰধান শিক্ষক আৰু গণিত শিক্ষকৰ শলাগ ল’লে। তেখেত ইমানতে ক্ষান্ত নাথাকি ৰাজখোৱা ছাৰে তিনি চাৰিদিন পাছত ছিলঙৰ পৰা আহি সোনাৰাম স্কুলত উপস্থিত হ’ল। সেইসময়ত স্কুললৈ ডি.পি.আই অহাতো এক পৰ্বৰ দৰে আছিল। কিন্তু ৰাজখোৱা ছাৰে স্কুলত প্ৰৱেশ কৰিয়েই প্ৰধান শিক্ষকজনক ( শ্ৰী নৰেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মা) ক’লে-“নৰেন বাবু আপোনাৰ স্কুললৈ ডি.পি.আই অহা নাই, চুৰেশ চন্দ্ৰ ৰাজখোৱাহে আহিছে গণিত শিক্ষকজনক চাবলৈ। গতিকে বিশেষ কোনো আনুষ্ঠানিকতাৰ প্ৰয়োজন নাই”। আচলতে প্ৰধান শিক্ষক আৰু ৰাজখোৱা ছাৰ আছিল সমসাময়িক আৰু একেই বুৰঞ্জী বিষয়ৰ ছাত্ৰ কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ। তাৰপিছত প্ৰধান শিক্ষকে মোক মাতি পঠিয়ালে আৰু ডি. পি. আইৰ সন্মুখত উপস্থিত কৰালে। ৰাজখোৱা ছাৰে, মোক দেখিয়েই ক’লে-“অ’ বিজয়, তুমি সোনাৰামত সোমাইছা সেয়ে নৰেন বাবু আপোনাৰ স্কুলৰ গণিতত এনে ভাল ফল হৈছে।” আচলতে ৰাজখোৱা ছাৰৰ লগত বি.এছ.চি পঢ়ি থকা সময়ত বিশেষ এক সংযোগৰ দ্বাৰা পৰিচয় ঘটিছিল। মই বেনাৰসৰ পৰা ইঞ্জিনিয়াৰিঙৰ অধ্যয়ন এৰি গুচি আহোঁতে ছাৰলৈ এখন চিঠি দিছিলো এইবুলিয়ে মই পোৱা চৰকাৰী বৃত্তিটো লুপ্ত নকৰি মোৰ পাছৰ (ফলাফল) অনুসৰি ছাত্ৰজনক দিব লাগে। সেই কথাতো ৰাজখোৱা ছাৰ বৰ মোহিত হৈছিল আৰু ছাৰে আমাৰ প্ৰধান শিক্ষকজনক সেই কথাতো ক’লে। লগতে ক’লে যে আজিলৈকে কোনো ছাত্ৰই এনেধৰণৰ চিঠি আমালৈ দিয়া নাই। তাৰপিছত ছাৰে প্ৰধান শিক্ষকক কৈ মোক লগতলৈ গুচি গ’ল। গ’ল তেখেতৰ শহুৰেকৰ ঘৰ উজান বজাৰলৈ। তাত মোক বহুৱাই ছাৰে ক’লে-“বিজয়, তুমি যিদৰে স্কুলত গণিত পঢ়াইছা। তাত নিশ্চয় কিবা নতুনত্ব আছে। গতিকে মই ভাবিছো তুমি পঢ়োৱা পদ্ধতিখিনি আমাৰ অসমৰ গণিত শিক্ষক সকলক জনোৱা উচিত। গতিকে মই জিলাই জিলাই গণিত শিক্ষকৰ কৰ্মশালা পতাৰ ব্যৱস্থা কৰো আৰু তুমি তাত তোমাৰ গণিত শিকোৱাৰ কৌশলৰ বিষয়ে শিক্ষক সকলক কোৱা সেইখিনি লিখিতভাৱে মোক দিব লাগিব।”

তাতেই আৰম্ভ হয় গণিত শিক্ষকৰ প্ৰশিক্ষণৰ (১৯৬১) আদিপৰ্ব। সেইমতে মই ছাৰক সন্তুষ্ট কৰিলো আৰু তিনিবছৰ ধৰি সমগ্ৰ অসমতে জিলাই জিলাই গণিত শিক্ষণৰ ওপৰত বক্তৃতা প্ৰদান কৰিলো।

তাৰপিছত ছাৰে আগেয়ে কোৱা কথামতে বক্তৃতা বিলাকৰ পাণ্ডুলিপি খুজিলে আৰু ময়ো একান্ত বাধ্যছাত্ৰৰ দৰে লিখিথৈ যোৱা বক্তৃতাৰ পাণ্ডুলিপি ছাৰৰ হাতত তুলি দিলো। আৰু ছাৰে মোক লগতলৈ ‘লয়াৰ্ছ বুক ষ্টল’ আছিল বিচিত্ৰ নাৰায়ণ দত্ত বৰুৱা। ৰাজখোৱা ছাৰে দত্ত বৰুৱাক ক’লে-“ছাৰ, এই সৰু ল’ ৰাজনে এখন ভাল কিতাপ লিখিছে, কামত অহা কিতাপ, আপুনি প্ৰকাশ কৰি উলিয়াব লাগে।” দত্ত বৰুৱাইয়ো বিনাদ্বিধাই পাণ্ডুলিপিখন হাততলৈ প্ৰকাশৰ দায়িত্ব ল’লে। আৰু সেয়ে মোৰ প্ৰথম প্ৰকাশিত গ্ৰন্থ – ‘অংকৰ প্ৰশিক্ষণ প্ৰণালী’, গণিত শিকোৱা সম্পৰ্কে শিক্ষকৰ বাবে এখন হাতপুথি। অংকৰ প্ৰশিক্ষণ প্ৰণালী প্ৰকাশৰ পিছত মোৰ কেনেকোৱা অনুভৱ হৈছিল তাক ভাষাৰে প্ৰকাশ কৰা টান। যেতিয়া কিতাপখন ডি.পি. আই ৰাজখোৱা ছাৰে সমগ্ৰ সংস্কৰণটো কিনি লৈ অসমৰ স্কুলে, স্কুলে বিতৰণ কৰিছিল, তেতিয়া বহুতো স্কুলৰ গণিত শিক্ষকৰ পৰা প্ৰশংসা সূচক চিঠি পাইছিলো। আৰু ইয়ে মোৰ বিজ্ঞান লিখাত উদ্বুদ্ধ কৰিছিল। মই ইতিমধ্যে প্ৰকাশ কৰিছোঁয়ে অসমত বিজ্ঞান লিখাৰ আৰম্ভণি (ধাৰাবাহিকভাৱে) তেনেই চালুকীয়া। গতিকে পাঠকৰ সমাদৰ লগাৰ জোখাৰে পোৱাটো টান হৈছিল। কোনো কোনোৱে আকৌ ভেঙুচালি কৰি সাহিত্যিক হোৱাৰ বাসনা পূৰণৰ প্ৰকাশ বুলি মোক ঠাট্টাও কৰিছিল। তথাপিও পদ্ম বৰকটকী, ৰত্ন ওজা, বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য্য (ৰামধেনুৰ সম্পাদক), দীননাথ শৰ্মা (আবাহনৰ সম্পাদক), কীৰ্তিনাথ হাজৰিকা (দৈনিক অসমৰ প্ৰথম সম্পাদক), চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া (অসম বাতৰিৰ সম্পাদক), অধ্যাপক মহেন্দ্ৰ নাথ বৰা (মণিদ্বীপৰ সম্পাদক) আৰু প্ৰখ্যাত কবি নৱকান্ত বৰুৱা, (জোনবাইৰ সম্পাদক) আদি ব্যক্তিসকলৰ উদগনিয়ে মোক বিজ্ঞান লিখনি চলাই যাবলৈ অফুৰন্ত সাহস দিছিল। এৰা, সম্প্ৰতি বিজ্ঞান লিখামেলাৰ ক্ষেত্ৰত আগৰ তুলনাত পৰিৱেশৰ পৰিবৰ্তন বহুতো হৈছে। ইয়াৰ কাৰণ অৱশ্যে বিজ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ পয়োভৰে আমাৰ দৈনন্দিন তথা সামগ্ৰিক জীৱন ভৰাই তুলিছে। সেয়ে বৰ্তমান সমাজত বিজ্ঞান মানসিকতাৰ পৰিৱেশ আগৰ তুলনাত বহুতো বাঢ়িছে। তাতোকৈ ডাঙৰ কথা হ’ল সম্প্ৰতি বিজ্ঞান লিখনি পঢ়াৰ প্ৰতি পাঠকৰ ধাউতি বহুত বাঢ়িছে। এতিয়া ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ পৰা বহুতো বয়সীয়া মানুহলৈ বিজ্ঞান বিষয়ক লিখনিৰ প্ৰতি আকৰ্ষণ বাঢ়ি আহিছে। আচলতে এতিয়া আমি বিজ্ঞানময় পৰিৱেশ এটাৰ মাজত বাস কৰিছোঁ।

সঁচা কব লাগিলে গণিতৰ পাঠ্যক্ৰম আমি পঢ়া সময়ৰ তুলনাত এতিয়াৰ পাঠ্যক্ৰম বহুতো সলনি হৈছে। ইয়াৰ কাৰণ হ’ল সমগ্ৰ পৃথিৱীতে আধুনিক গণিতৰ আৰম্ভণ প্ৰায় ৬০ৰ দশকৰ পৰা। এতিয়াৰ গণিত স্বতঃসিদ্ধ প্ৰণোদিত (Axiomatic) এই নতুন গণিতৰ ভাষা হ’ল- Set Theory অৰ্থাৎ সংহতি তত্ত্ব। এনে গণিতৰ সহায়তে আধুনিক প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ প্ৰগতি প্ৰতিষ্ঠিত হৈছে। কিন্তু তথাপি দুখৰ বিষয়যে আমাৰ ইয়াত (সমগ্ৰ ভাৰততে) গণিত ভীতি প্ৰৱাহিত হৈ আছে পৰম্পৰাগতভাৱে। অথচ গণিত নহলে আধুনিক জীৱন তেনেই অচল হৈ পৰিব। আমাৰ মানুহে বিশেষকৈ অভিভাৱকসকলে

এতিয়াও বুজি উঠা নাই যে “গণিত সৰ্বত্ৰ বিদ্যমান” - ৰাফানি ঘৰৰ পৰা প্ৰয়োগশালালৈ, জীৱন চলোৱাৰ পৰা প্ৰশাসনলৈ সকলোতে গাণিতিক বিশ্লেষণৰ প্ৰয়োজন হয়। সেয়ে মই আমাৰ শিক্ষক সকলক পৰামৰ্শ দিব খুজো যাতে গণিত শিকাওতে অকল বিষয়ভিত্তিক শিক্ষণতে আৱদ্ধ নাথাকি, গণিতৰ ব্যৱহাৰিক বা প্ৰায়োগিক দিশটোৰ প্ৰতি সচেতন হৈ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক সেইমতে পাঠ প্ৰদান কৰেয়েন। যিকোনো এটা পাঠ পঢ়াবলৈ লওতে পাঠটোৰ উদ্দেশ্য আৰু তাৰ ব্যৱহাৰিক দিশটো ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক বুজাই দিলে পাঠটো আকৰ্ষণীয় হ’ব আৰু তাৰ প্ৰতি থকা ভয় আঁতৰি যাব। বিজ্ঞান শিক্ষা প্ৰসাৰৰ ক্ষেত্ৰত আমাৰ ইয়াত লগাৰ জোখাৰে প্ৰচেষ্টা হাতত লোৱা হোৱা নাই। আমি জনা উচিত বিজ্ঞান শিক্ষা কেৱল তাত্ত্বিক দিশত শিকালেই নহ’ব। বিজ্ঞান শিক্ষা হাতে কামে কৰি শিকাৰ কথা, গতিকে সৰু শ্ৰেণীৰ পৰাই বিজ্ঞানৰ প্ৰয়োগশালাৰ ব্যৱস্থা থকা উচিত। এতিয়া, এনে কথাও শুনা যায় যে বৰ্তমান ওপৰ শ্ৰেণীতে বিশেষকৈ একাদশ, দ্বাদশ শ্ৰেণীত বিজ্ঞান শিক্ষাত প্ৰয়োগশালা কমকৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। যাৰবাবেই আমাৰ বিজ্ঞান শিক্ষাৰ মূল উদ্দেশ্য প্ৰতিফলিত হোৱা নাই আৰু মূৰকত আমি বিজ্ঞানী উলিওৱাত ব্যৰ্থ হৈছো।

আমেৰিকাই যেতিয়াই চন্দ্ৰলৈ অভিযান আৰম্ভ কৰিলে তেতিয়া মই নিজে পুলকিত হলো আৰু লগতে আমাৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক সেই বিষয়ে জনাবৰ বাবে এক বিশেষ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰিলো। সেয়ে মই পৰিকল্পনা কৰিলো যে নীল আমষ্ট্ৰঙহঁত গৈ থাকোতে সেই বিষয়ক তথ্য জ্ঞান মই প্ৰকাশ কৰিম আৰু তেওঁলোক ঘূৰি আহি পাওতে সেই লিখা সম্পূৰ্ণ কৰিম। সেইমতে কাম কৰিলো, মই সফলো হ’লো আৰু প্ৰায় তিনিমাহৰ মূৰত ‘চন্দ্ৰলোকত প্ৰথম মানুহ’ তৈয়াৰ হ’ল।

একে এষাৰত ক’বলৈ হ’লে আমাৰ বৰ্তমান বিজ্ঞান শিক্ষাৰ সমাজত বিজ্ঞান মানসিকতাৰ পৰিৱেশ সৃষ্টি কৰিব পৰা নাই। ইয়াৰ কাৰণ মই এইমাত্ৰ উল্লেখ কৰা দোষ-দুষ্টি বিজ্ঞান শিক্ষা প্ৰণালী। বিজ্ঞান মানসিকতা তৈয়াৰ কৰিবলৈ হ’লে বিজ্ঞানৰ আঁৰৰ কথাবোৰ উপলব্ধ হব লাগিব আৰু ই সমাজত কিদৰে অন্তৰ্নিহিতশক্তি হিচাপে কাম কৰিছে বুজিব লাগিব।

যিকোনো সমাজতে অন্ধবিশ্বাস প্ৰচলিত হৈ থাকে বিজ্ঞান মানসিকতাৰ অভাৱত। মানৱ সমাজ আৰম্ভ হোৱা দিনৰে পৰা সমাজত বিশ্বাস আৰু অন্ধবিশ্বাস সমভাৱে প্ৰচলিত হৈ আহিছে। যি বিশ্বাসৰ হেতু নাই তাকেই অন্ধবিশ্বাস বুলি কব পাৰি। আচলতে আমাৰ সমাজৰ অধিকাংশলোকে কাৰ্য-কাৰণৰ মাজত থকা সম্বন্ধ বিচাৰি নাচাই। আৰু সেইকাৰণেই পৰম্পৰাগত বিশ্বাসৰ আশ্ৰয়লৈ অন্ধবিশ্বাসৰ বলি হয়। গতিকে এনে অন্ধবিশ্বাস আঁতৰ কৰিবলৈ হ’লে আমাৰ, বিজ্ঞান-কৰ্মী সকলে যিকোনো কাৰ্যৰেই আঁৰত থকা কাৰণবোৰ উদঙাই জনসমাজত প্ৰদৰ্শন কৰিব লাগিব। লগতেই তেনেকোৱা বিশ্বাস, অন্ধবিশ্বাসলৈ পৰিণত হয় তাৰ হেতু ব্যাখ্যা কৰি সমাজক বুজাই দিব লাগিব। অন্ধবিশ্বাস

শতকৰা ১০০ ভাগ নিৰ্মূল কৰাতো অসম্ভৱ। কাৰণ আমাৰ সমাজত এতিয়াও শিক্ষাই এশভাগ ভাৱে প্ৰসাৰিত হোৱা নাই। শিক্ষাৰ অভাৱতে অন্ধবিশ্বাস যুগে যুগে প্ৰচলিত হৈ আহিছে যদিও এচাম শিক্ষিত মানুহেও পৰম্পৰাৰ দোহাই দি বিশেষ কোনো চিন্তা নকৰাকৈ অন্ধবিশ্বাস মানি আহিছে।

বিজ্ঞান জনপ্ৰিয়কৰণৰ কাৰণে আমাৰ বিজ্ঞান কৰ্মী সকলে তথা অসমত থকা বিজ্ঞান সমিতিবোৰে আনুষ্ঠানিকভাৱে কিছুমান কাম লব লাগিব। বিশেষকৈ কি পৰিস্থিতিত অন্ধবিশ্বাস আৰম্ভ হয় আৰু কিদৰে সমাজখন তাৰ বলি হয় এনে কথাবোৰ আমাৰ বিজ্ঞানকৰ্মী সকল ৰাইজক বুজাই দিয়ক এইয়ে মোৰ বিশেষ অনুৰোধ। বিজ্ঞান জনপ্ৰিয়কৰণ ব্যক্তিগতভাৱে কোনো এজনে সম্পূৰ্ণ কৰিব নোৱাৰে। ইয়াত লাগিব বিজ্ঞান কৰ্মীৰ সংগবদ্ধ প্ৰচেষ্টা। তদুপৰি আমাৰ বিজ্ঞান কৰ্মীসকলে ব্যৱহাৰিক জীৱনত কিদৰে বিজ্ঞান বা বিজ্ঞানৰ তাৎপৰ্য্য প্ৰভাৱিত হৈ আছে তাক সৰ্বসাধাৰণক উদঙাই বুজাই দিয়ক।

যিকোনো কাম এটা ব্যক্তি এজনৰ বাবে যেতিয়া অভ্যাসত পৰিণত হয় তেতিয়া তাক এৰাটো টান। বয়সেও অভ্যাস সলনি কৰিব নোৱাৰে। আমাৰ এটা সুন্দৰ ফকৰা আছে-

“চোৰে নেৰে চোৰ বৃত্তি, কুকুৰে নেৰে ছাই।

যাৰ যি স্বভাৱ, মৰিলেহে লগত যাই।।”

গতিকে মোৰ বয়স হৈছে সেই কথাটো মই অনুভৱ নকৰোঁ। মই সদায় ভাবোঁ ক’ত কেতিয়া লিখা এটা দিব লাগে।